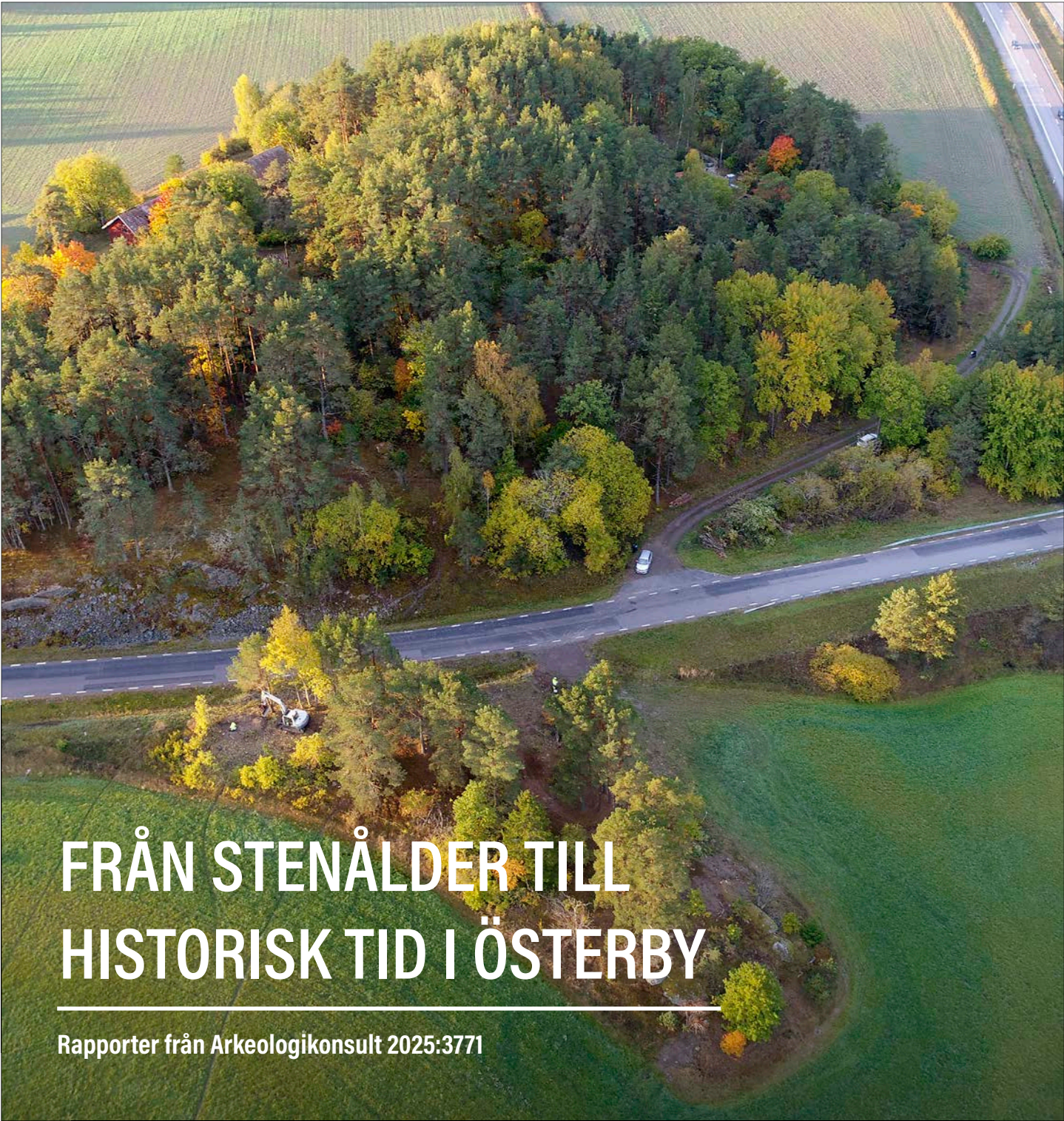


An aerial photograph showing a dense forest with trees in various shades of green and yellow, indicating autumn. A paved road runs horizontally across the middle of the image. To the left of the road, there is a small red building partially obscured by trees. The forest is bordered by agricultural fields on the top and bottom edges.

FRÅN STENÅLDER TILL HISTORISK TID I ÖSTERBY

Rapporter från Arkeologikonsult 2025:3771

Arkeologisk förundersökning
Lämning L2016:3269, L2016:2599, L2016:3111 m.fl.
Fastighet Hölö-Vreta 1:12, Österby 3:79 och Österby 3:81
Hölö socken
Södertälje kommun
Stockholms län

Författare Sofia Lindell



Uppdragsgivare:	Länsstyrelsen i Stockholms län
Länsstyrelsens diarienummer:	431-30533-2024
Länsstyrelsens beslutsdatum:	2024-08-20
Uppdragsnr i KMR:	202401474
Företagare:	Trafikverket
Fastighet:	Hölö-Vreta 1:12, Österby 3:79 och Österby 3:81
Berörda lämningar, KMR:	L2016:3269, L2016:2599, L2016:3111, L2024:6670, L2024:6673 och L2024:6677
Typ av undersökning:	Arkeologisk förundersökning
Utförandetid, fältarbete:	24-10-07 till 24-10-22
Inmätningssystem:	RTK-GPS
Koordinatsystem:	SWEREF99 TM
Höjdssystem:	RH 2000
Projektledare:	Peter Sillén
Rapportansvarig:	Sofia Lindell
Fältpersonal:	Peter Sillén, Sofia Lindell
Planer och layout:	Medea Nyström Huuva
¹⁴ C-analys:	International Chemical Analysis Inc. (ICA)
Fynd:	Inga fynd påträffades

ARKEOLOGIKONSULT
Karins väg 5, 194 61 Upplands Väsby
Tel: 08-590 840 41
www.arkeologikonsult.se

Fastighetskartan (Topografi 10 och Fastighetsindelning): ©Lantmäteriet
Drönbild: Spridningstillstånd Lantmäteriet, ärendenummer LM2024/061695.
Omslagsbild: Drönbild över undersökningsområdet med impedimentet med L2016:3269
i förgrunden. Foto från norr.

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
Villkor finns tillgänglig på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

FRÅN STENÅLDER TILL HISTORISK TID I ÖSTERBY

Rapporter från Arkeologikonsult 2025:3771

Arkeologisk förundersökning

Lämning L2016:3269, L2016:2599, L2016:3111 m.fl.

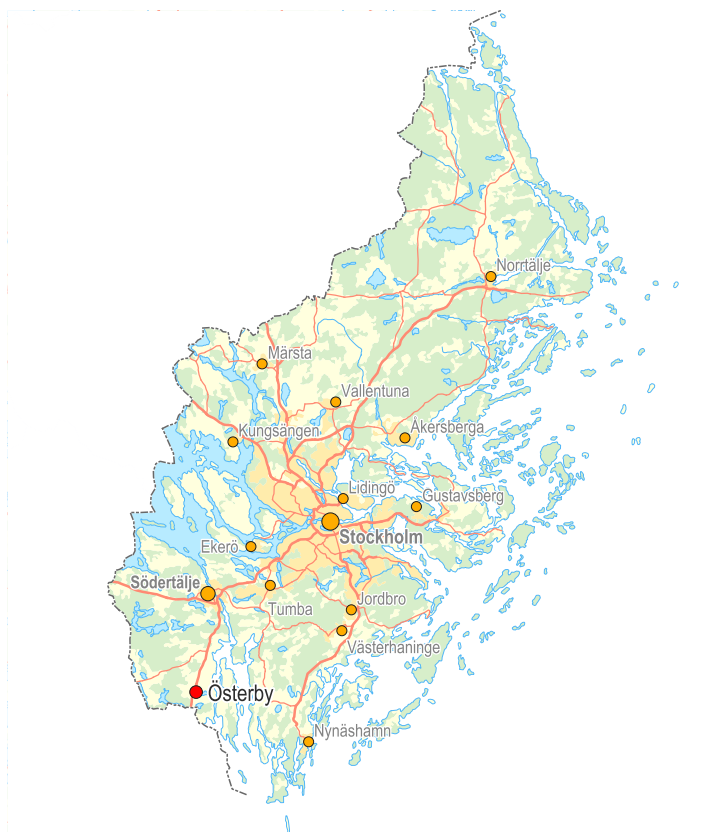
Fastighet Hölö-Vreta 1:12, Österby 3:79 och Österby 3:81

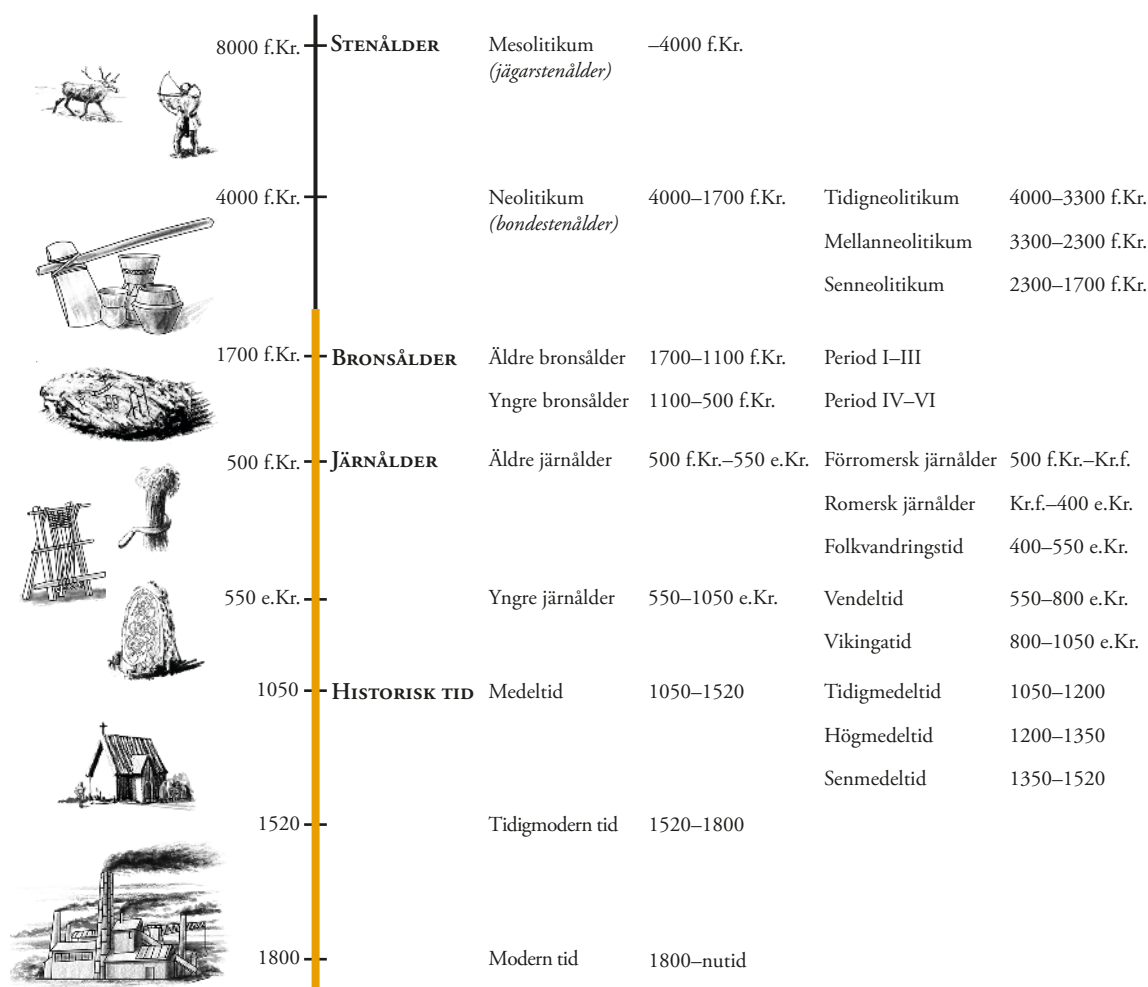
Hölö socken

Södertälje kommun

Stockholms län

Författare Sofia Lindell





ANTIKVARISK BEDÖMNING

Antikvarisk bedömning anger hur man enligt kulturmiljölagen (1988:950), och till viss del även skogsvårdslagen (1979:429), bedömt lämningen och dess eventuella lagskydd vid registreringstillfället. Den slutgiltiga bedömningen görs alltid av Länsstyrelsen.

Fornlämning är en lämning som omfattas av skydd enligt kulturmiljölagen. För att en lämning ska kunna bedömas som fornlämning krävs att den tillkommit före 1850, är en lämning efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergiven. Det är förbjudet att utan tillstånd från Länsstyrelsen rubba, ta bort, gräva ut eller på annat sätt ändra eller skada en fornlämning.

Möjlig fornlämning innebär att man vid registreringstillfället inte kunnat ta ställning till om lämningen är en fornlämning

eller inte. Lämningen måste vara bekräftad i fält. Möjlig fornlämning kan även anges för en lämning som har undersökts i samband med en arkeologisk undersökning, men där man inte fastställt lämningens utbredning.

Övrig kulturhistorisk lämning används för kulturhistoriska lämningar som har tillkommit efter 1850, men som ändå anses ha ett antikvariskt värde. Bedömningen används även för vissa lämningar som inte uppvisar fysiska spår, till exempel fyndplats eller plats med tradition.

Ingen antikvarisk bedömning används för lämningar som blivit helt borttagna genom en arkeologisk undersökning eller förstörda. Inget skydd enligt kulturmiljölagen kvarstår. Lämningar som endast är kända via kartmaterial, skriftlig eller muntlig källa och inte har kunnat återfinnas i fält, kan inte heller ha en antikvarisk bedömning.

INNEHÅLL

SAMMANFATTNING.....	7
INLEDNING	7
SYFTE	8
TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ	8
TIDIGARE UNDERSÖKNINGAR	10
GENOMFÖRANDE	10
Kart- och arkivstudie.....	10
Förundersökning.....	10
RESULTAT KART- OCH ARKIVSTUDIE	11
RESULTAT FÖRUNDERÖKNING.....	13
Delområde 1 och 2 vid gravfält L2016:3269.....	13
Delområde 3 vid stensättning L2016:2599	14
Delområde 4 och 5 vid gravfält L2016:3111.....	15
Fynd	16
SLUTSATS	17
VETENSKAPLIG OCH PEDAGOGISK POTENTIAL.....	18
REGISTRERINGAR OCH ÄNDRINGAR I KULTURMILJÖREGISTRET.....	19
REFERENSER	21
Litteratur	21
Digitala källor	21
Arkiv.....	21
Äldre kartor	21
BILAGOR.....	22
Bilaga 1. Schakt	22
Bilaga 2. Kontexter	25
Bilaga 3. ¹⁴ C-analys	26



Figur 1. Undersökningsområdet mot bakgrund av Topografi 50, skala 1:50 000.

SAMMANFATTNING

Arkeologikonsult har under oktober månad 2024 utfört en arkeologisk förundersökning av tre fornlämningar i Österby, sydöst om Hölö tätort, Södertälje kommun.

Förundersökningen berörde gravfälten L2016:3269 och L2016:3111 samt stensättningen L2016:2599 och initierades med anledning av Trafikverkets planerade byggnation av Ostlänken. Totalt undersöktes fem områden inom och/eller i anslutning till de berörda fornlämningarna.

Förundersökningen resulterade i tre nyregistreringar i Kulturmiljöregistret; en husgrund från historisk tid (L2024:6670), en ensamliggande hård (L2024:6673) samt ett boplatsoområde (L2024:6677). Den ensam-

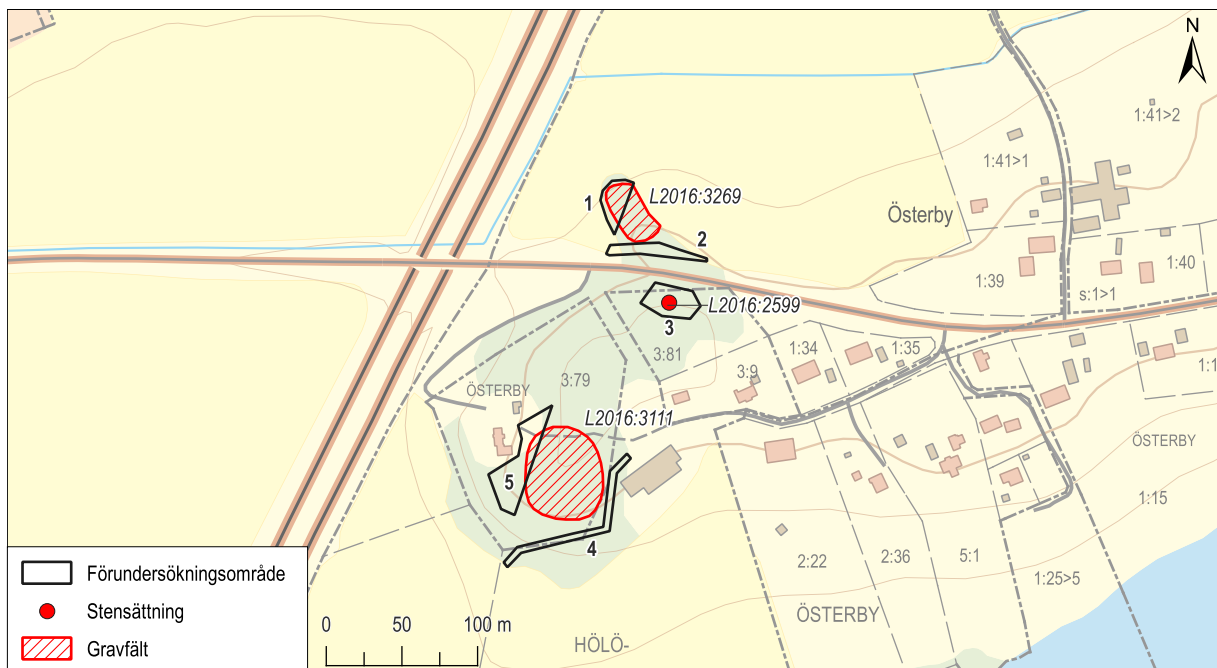
liggande härden daterades till skiftet senneolitikum/äldre bronsålder. Boplatslämningen bestod av en hård och ett stenskott stolphål som daterades till romersk järnålder. Stolphålet och härden undersöktes i sin helhet. Den historiska husgrunden lämnades orörd.

Utöver nyregistreringarna korrigerades läget för stensättningen L2016:2599. Geometrin för gravfältet L2016:3269 justerades och beskrivningen uppdaterades. I anslutning till gravfältet L2016:3111 påträffades en tidigare okänd stensättning i sydväst och gravfältets geometri korrigerades därefter. Beskrivningen av gravfältet uppdaterades. Inga fynd påträffades.

INLEDNING

Arkeologikonsult har efter beslut av Länsstyrelsen i Stockholms län utfört en arkeologisk förundersökning (Dnr 30533–2024) i Österby, sydöst om Hölö tätort, på östra sidan om Europaväg 4, Södertälje kommun, Stockholms län. Förundersökningsområdena låg inom fastigheterna Hölö-Vreta 1:25, Österby 3:79 och Österby 3:81. Tre fornlämningar berör-

des; gravfälten L2016:3269 och L2016:3111 samt stensättningen L2016:2599. Förundersökningen föranleddes av att Trafikverket planerar byggnation av Ostlänken, vilken kan komma att beröra de aktuella lämningarna. Sammanlagt undersöktes fem områden inom och/eller i direkt anslutning till de berörda fornlämningarna (figur 2).



Figur 2. Undersökningsområdena mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:5 000.

SYFTE

Syftet med förundersökningen var att fastställa och dokumentera fornlämningarnas karaktär, datering, utbredning och komplexitet samt deras vetenskapliga och pedagogiska potential inför kommande arke-

ologiska undersökningar. Förundersökningen skulle också ge Länsstyrelsen ett fördjupat beslutsunderlag inför fortsatta åtgärder i området.

TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

De norra delarna av Hölö socken är relativt flacka, med höjder mellan 20 och 25 meter över havet. I kontrast är de södra delarna betydligt mer kuperade och når på vissa platser över 70 meter över havet. En tydlig påminnelse om det forna havslandskapet är den dalsänka som sträcker sig från Stavbofjärden i öster till Edeby och Vrå i väster. För runt 4 600 år sedan bestod de högsta partierna av förundersökningsområdet, som ligger cirka 30 meter över havet, av en mindre ö i den havsvik som senare kom att bli insjöarna Lillsjön och Kyrksjön. För cirka 4 000 år sedan bildade området den yttersta delen av ett näs och vid ungefär samma tid började de nuvarande insjöarna förlora sin direkta kontakt med havet. Under en lång period därefter utgjorde de en sammanhängande insjö som delades upp i två separata sjöar under historisk tid. Ända in i historisk tid bildade den yttersta delen av det forna näset en udde ut i Kyrksjön.

Inom dalsänkan finns även odlingsmarker som har spelat en central roll för kulturlandskapets och bebyggelsens utveckling i området, både under förhistorisk och historisk tid (Beckman-Thoor & Färjare 2015). Förundersökningsområdena låg på och omkring en blockrik åkerholme (område 1 och 2), i ett krönparti på berg (område 3), samt på och intill en bergig och blockrik skogshöjd med södersluttning (område 4 och 5) (figur 2 och 3).

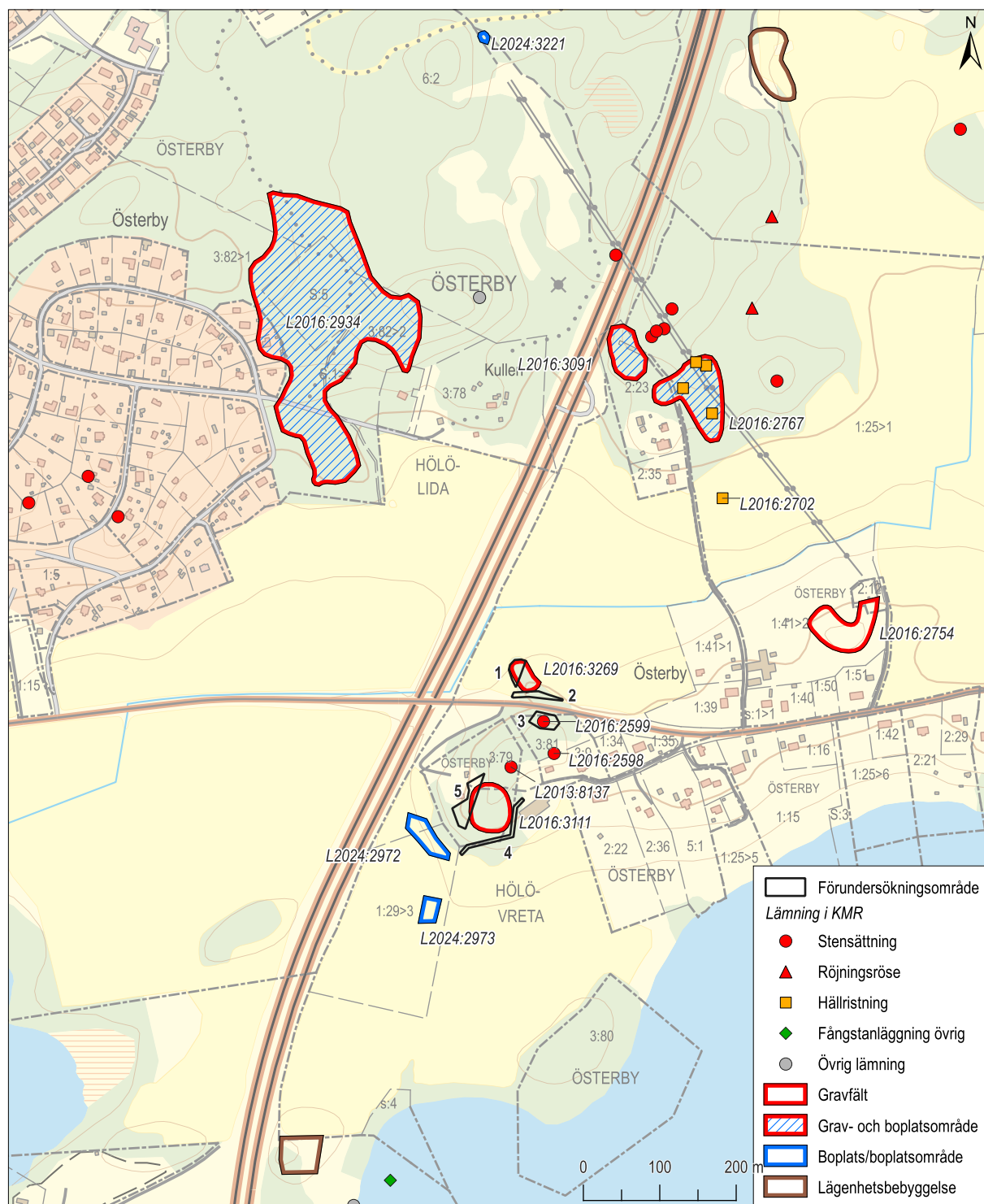
De äldsta kända spåren av mänsklig närvaro i Hölö utgörs av lösfynd från stenåldern i form av bland annat stenyxor. Från området i och omkring Österby finns uppgifter om en tvåsidig stenyxa (1075789_HST), en ”Trindyxa med närmast rundovalt tvärsnitt”, samt en ”fyrsidig stenyxa av närmast tunnackig typ och av bergart ” (ATA Dnr 5612/82). Inga fyndplatser är registrerade i KMR.

Figur 3. Översikt över undersökningsområdena. I förgrunden syns det impediment där område 1 och 2 låg. Foto från norr.



Förhistoriska lämningar med datering till bronsålder och järnålder i området är koncentrerade till likartade topografiska lägen som förundersökningsområdena, i sluttningar och på höjder. Lämningarna utgörs i dessa fall huvudsakligen av gravfält, grav-

och boplatsområden, ensamliggande stensättningar, fornborgar och älvkvarnsförekomster. Boplatsområden har också påträffats i åkermarker i förundersökningsområdets närhet (figur 4).



Figur 4. Kartan visar lämningsskildern i området kring undersökningsområdena inför förundersökningen. Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:10 000.

TIDIGARE UNDERSÖKNINGAR

Inför dragning av Europaväg 4 och omdragning av länsväg AB 510 utfördes år 1980 en specialinventering och provundersökningar mellan dåvarande RAÄ 210 (nuvarande L2016:2599 och L2016:2598) och RAÄ 211 (nuvarande L2016:3269). Inga fornlämningar hittades men ett stridsvärn ska ha påträffats i områdets södra del (ATA Dnr 4126/79). Vid vägbygget av länsväg AB 510 sprängdes en del av bergsryggen mellan L2016:2599 och L2016:3269 bort.

Flertalet utredningar och förundersökningar har utförts i området inför planeringen av Ostlänken, som ska löpa genom landskapet mellan Järna och Linköping.

År 2015 genomfördes en arkeologisk utredning etapp 1 inom en sträcka från Gerstabergr norr om Järna till länsgränsen mot Södermanland i Södertälje kommun. I samband med denna pekades två ytor väster om gravfältet L2016:3111 ut som ett möjligt boplatssläge. Vid utredningen påträffades och registrerades också en ny stensättning (L2013:8137) mellan L2016:3111 och L2016:2599 (Beckman-Thoor & Färjare 2015).

Under 2016 och 2017 utfördes en arkeologisk utredning etapp 2 i området och en yta i åkern runt det impediment där L2016:3269 ligger sökschaktades, men inga lämningar påträffades (Runesson & Kihlstedt 2017).

Under våren 2024 gjordes en arkeologisk utredning etapp 2, delvis i området kring Österby där de tidigare utpekade ytorna väster om L2016:3111 sökschaktades. Två separata boplatssområden med stolphål och härdar hittades, L2024:2972 och L2024:2973, och härdar från båda boplatssområdena har daterats till yngre romersk järnålder–vendeltid. Inom samma utredning grävdes ett antal provgropar inom föreliggande förundersöknings delområde 2, intill L2016:2599. Inga lämningar framkom (Wändesjö 2024).

Under 2024 utförde Kraka kulturmiljö en arkeologisk utredning mellan Hölö och Edeby på den västra sidan om Europaväg 4, där en härd, L2024:3222, daterades till förromersk–romersk järnålder genom ¹⁴C (Beckman-Thoor 2024).

GENOMFÖRANDE

Kart- och arkivstudie

En genomgång av äldre kartmaterial gjordes via Lantmäteriets tjänst Historiska kartor och strandlinjemodellen för strandförskjutning studerades hos Sveriges geologiska undersökning (SGU). Vidare studerades fornlämningsmiljön i Kulturmiljöregistret (Riksantikvarieämbetet). Handlingar hos Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA) granskades och en sökning gjordes i Statens historiska museers tjänst Sök i samlingarna. Fokus lades på att försöka hitta information om den syllstensgrund som påträffades inom gravfältet L2016:3269.

Förundersökning

Förundersökningen inleddes med en besiktning av berörda ytor dels för att bedöma var avverkning och/eller röjning av träd och annan växtlighet var nödvändig, dels för att se över vilka möjliga körvägar som fanns för grävmaskinen att ta sig fram. I anslutning till L2016:3111 genomfördes även en kartering av de gravar som var synliga ovan markytan inom och i direkt anslutning till förundersökningsområdet.



Figur 5. Schaktning i område 4, öster om L2016:3111. Foto från norr.

Sökschaktning genomfördes med grävmaskin (figur 5) inom förundersökningsområdena för att undersöka om tidigare osynliga och/eller oregistrerade gravar eller boplatzlämningar fanns, samt för att avgränsa de befintliga fornlämningarna. Otillgängliga ytor i form av berg i dagen, bortsprängt berg, diken samt upplag mättes in och undantogs från sökschaktningen. Därtill föll vissa ytor bort så som mindre körvägar för boende inom fastigheterna, träd och annan besvärlig växtlighet.

Totalt grävdes 59 sökschakt om cirka 454 m² vilket motsvarade cirka 17–44 % av de tillgängliga ytor. Samtliga sökschakt metalledetekterades före och/eller i samband med schaktningen. Påträffade boplatzlämningar undersöktes i sin helhet med single context-metodik eller sektionsgrävning samt provtogs för makrofossil- och ¹⁴C -analys.

RESULTAT KART- OCH ARKIVSTUDIE

1967 lämnades en upplysning till Riksantikvarieämbetet om en iakttagelse norr om RAÄ 211 (senare RAÄ 210; L2016:2599 och L2016:2598) i Österby, inom vad som nu är L2016:3269. Det rörde sig om en fyrsidig stensättning, samt strax söder om densamma "...minst en skadad, rund stensättning, i vilken en ledningsstolpe placerats." (Vitterhetsakademien/ATA Dnr 004600). På Generalstabskartan från 1908

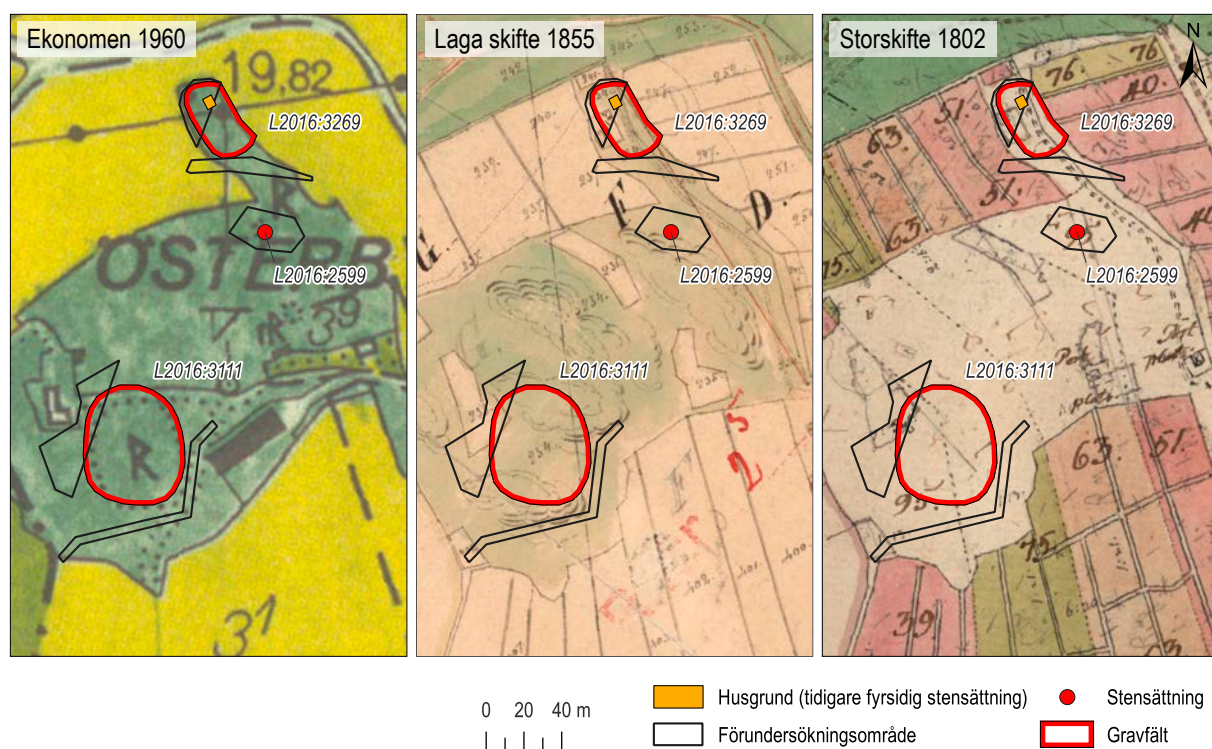
finns möjligen ett hus markerat på platsen (figur 6). På den Ekonomiska kartan från 1960 finns ingen byggnad utsatt, däremot finns en kraftledningsstolpe markerad i dess omedelbara närhet (figur 7). På Laga skifteskartan från 1855 och Storskifteskartan från 1802 finns två åkerplättar utmärkta i området där L2016:3269 idag är registrerad (figur 7). I övrigt visar det historiska kartmaterialet en homogen bild

över Österby och förundersökningsområdet, som i stora drag består av små tegar i stenbunden mark i ett omgivande odlingslandskap.

Studien gav i övrigt information om fynd av stenyxor i området kring Österby. Dessa tas upp i kapitlet *Topografi och fornlämningsmiljö*.



Figur 6. Inringad på 1908 års Generalstabskarta (RAK J243-67-1) är den byggnad som skulle kunna motsvara den syllstensgrund som påträffades i schakt ett, område ett. Kartan är inte rektifierad.



Figur 7. Förundersökningsområdena, berörda fornlämningsområden och läget för den av David Damell 1967 inrapporterade fyrsidiga stensättningen, mot bakgrund av Ekonomiska kartan från 1960 (RAK J133-918a60), 1855 års Laga skifteskarta (REG 01-höl-126) och 1802 års Storskifteskarta (REG 01-höl-82). Skala 1:4 000.

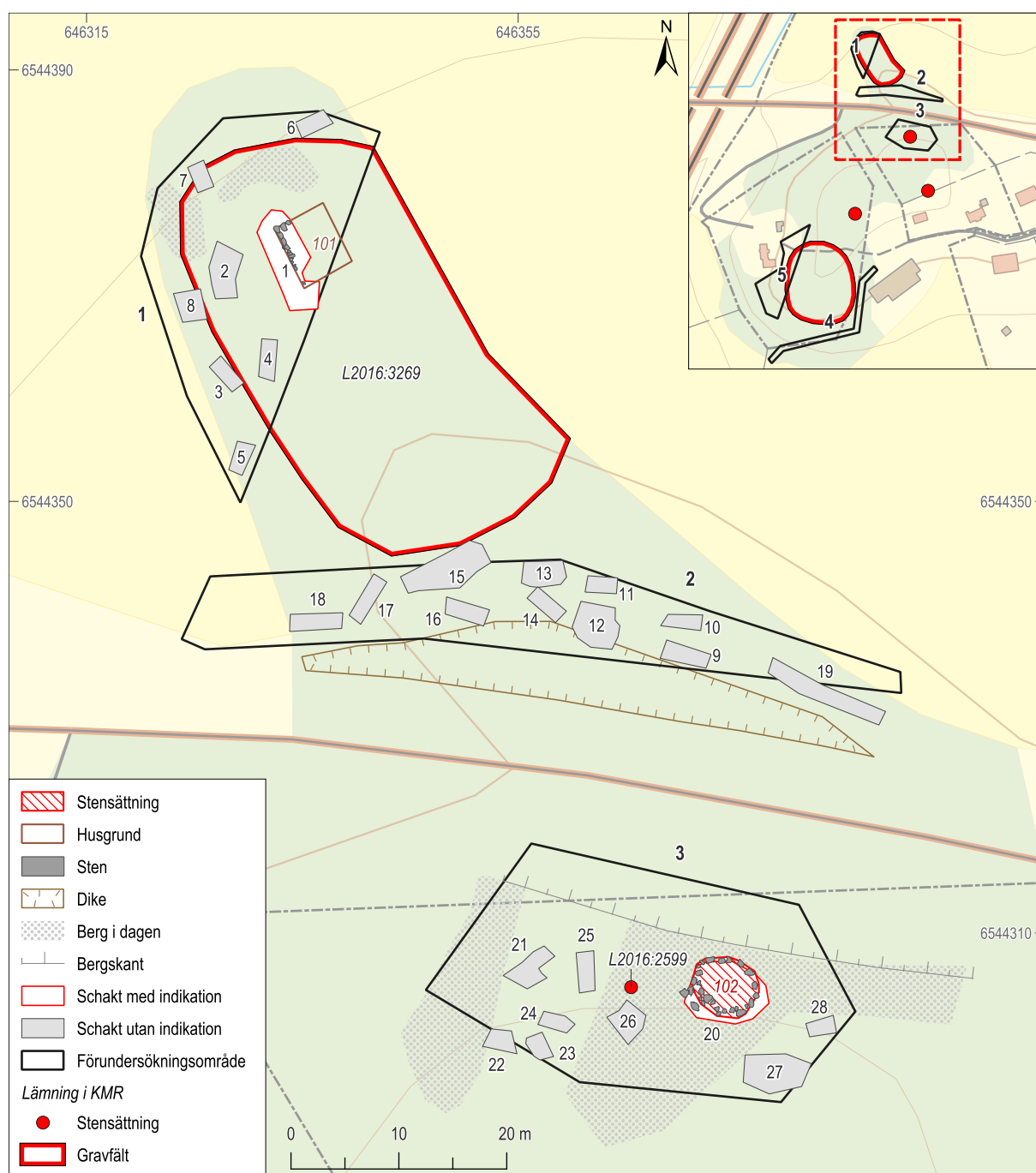
RESULTAT FÖRUNDERSÖKNING

Delområde 1 och 2 vid gravfält L2016:3269

Två delområden direkt intill och/eller inom gravfältet undersöktes (figur 8).

I delområde 1 som sträckte sig från sydväst till nordöst och inkluderade gravfältets västra och norra del, påträffades en syllstensgrund i schakt 1 (figur

8 och 9). Den hade tidigare varit beskriven som en rektangulär stensättning (se kapitel *Resultat Kart och arkivstudie*). Syllen var tydlig i norr och väster samt delvis på den östra sidan, medan den i söder och sydväst var mer svårångad. Endast en del av syllstensgrunden kunde torvas av på grund av terrängen och maskinens räckvidd. Inom syllstensgrunden påträffades tegelkross, mest troligt 18–1900-talstegel.



Figur 8. Schakten inom område 1, 2 och 3 mot bakgrund av Fastighetskartan. Skala 1:600. Översikt i skala 1:5 000.



Figur 9. Syllstensgrunden som påträffades i schakt 1, område 1. Foto från nordnordväst.

Inga gravar eller andra boplatslämningar påträffades inom området.

I delområde 2, söder som gravfältet, angränsande till länsväg AB 510, påträffades inget av antikvariskt intresse.

Delområde 3 vid stensättning L2016:2599

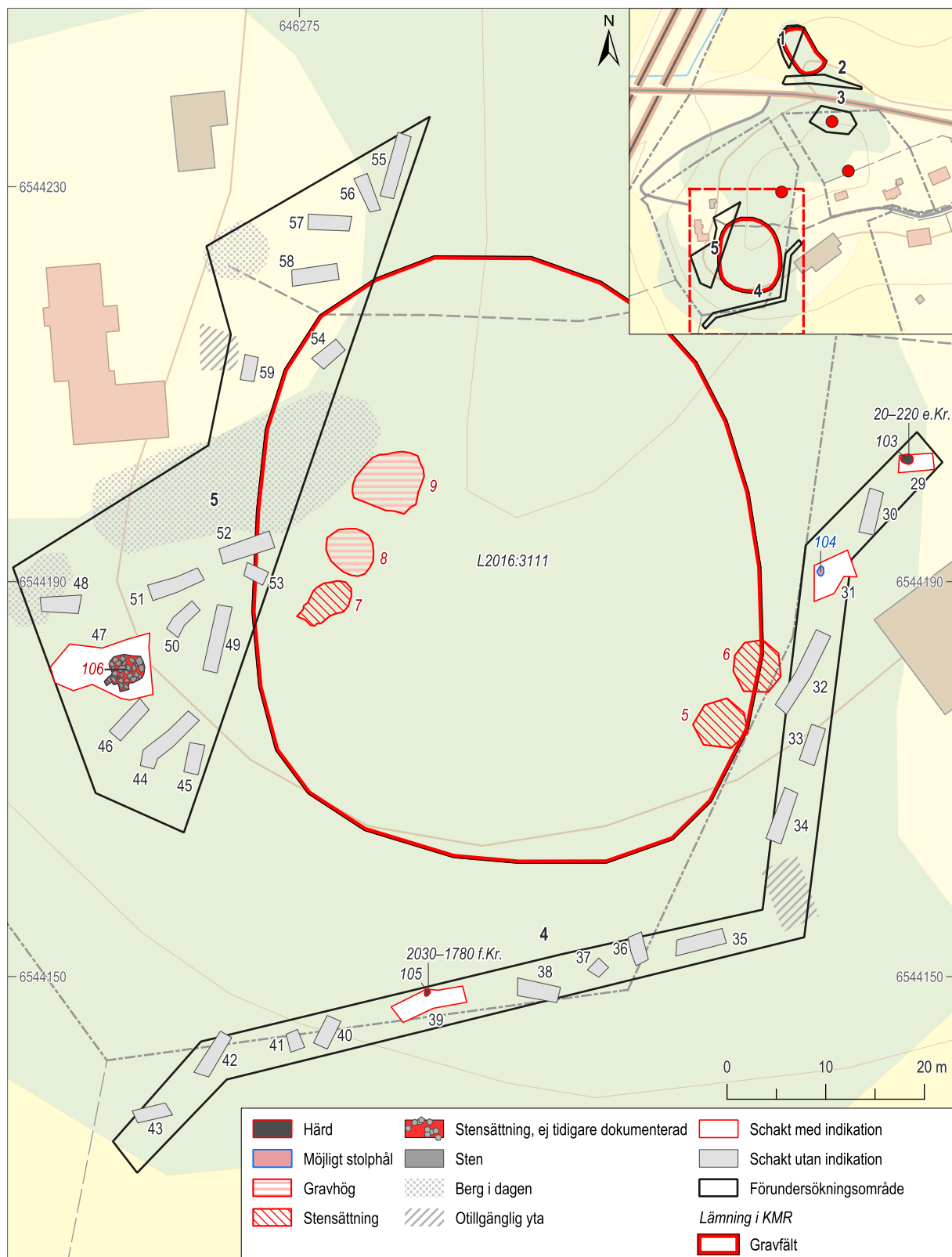
En större del av delområde 3 föll bort då det bestod av berg i dagen och/eller sträckte sig utanför den kvarvarande delen av bergsryggen. Den berörda stensättningen torvades av och karterades för att säkerställa att det rörde sig om rätt fornlämning. Stensättningen visade sig ligga cirka sex meter öster om den tidigare placeringen i KMR (figur 8). Positionen är korrigerad i KMR.

Utöver den redan kända stensättningen påträffades inget av antikvariskt intresse.

Delområde 4 och 5 vid gravfält L2016:3111

Två delområden intill gravfältet L2016:3111 undersöktes (figur 10).

I delområde 4, som sträckte sig längs gravfältets östra till södra sida, påträffades i den nordligaste delen en härd (103) i schakt 29 (figur 10 och 11). Härden har ¹⁴C-daterats till 20–220 e.Kr., det vill säga romersk järnålder (se bilaga 3). Vedart som datera-



Figur 10. Schakten inom område 4 och 5 mot bakgrund av Fastighetskartan. Skala 1:600. Översikt i skala 1:5000.



Figur 11. Hård 103 till vänster och stolphål 104 till höger. Foto från söder.

des var hassel med en egenålder på cirka 60 år. En stenfylld nedgrävning tolkad som ett stolphål (104) påträffades i schakt 31, endast cirka 14 meter sydväst om hård 103 (figur 10). Ytterligare en hård (105) påträffades i den västra schaktväggen i schakt 39, i delområde fyra södra del. Härden daterades genom ^{14}C -analys till 2030–1780 f.Kr., vilket placerar den i skiftet senneolitikum/äldre bronsålder (figur 10; bilaga 3). Vedart som daterades var tall som har en egenålder på cirka 400 år.

Två stensättningar karterades (anläggning 5 och 6), delvis innanför, delvis utanför geometrin för gravfältet L2016:3111 (figur 10).

I delområde 5, väst–sydväst om L2016:3111, observerades en större stenansamling som skilde sig från de naturliga moränblocken som finns på platsen genom sin mer organiserade och samlade form. Efter

avtorvning och rensning kunde konstateras att det rörde sig om en stensättning bestående av relativt stora stenar, upp till en storlek av cirka en meter rakt över (schakt 47) (figur 10 och 12). Stensättningen dokumenterades och fotograferades och täcktes därefter över. Det är inte troligt att fler gravar finns väster och/eller sydväst om den nyupptäckta stensättningen, baserat på topografin i området.

Tre gravar, en stensättning samt två högar (anläggning 7, 8 och 9) karterades i anslutning till delområdet (figur 10).

Fynd

Vid metalldetektering, sökschaktning och handgrävning inom de fem delområdena påträffades endast recenta fynd. Inga fynd tillvaratogs.



Figur 12. Stensättningen som påträffades i schakt 47. Foto från SV.

SLUTSATS

Den syllstensgrund som delvis torvades av i schakt 1 inom delområde 1, har inte gått att belägga i något äldre kartmaterial än *möjligen* 1908. Detta sammantaget med teglet som påträffades inom syllstensgrunden gör att en trolig datering hamnar i modern tid. Vad för slags byggnad som stått på platsen är i nuläget inte möjligt att beskriva närmare. Möjligen skulle det kunna röra sig om grunden till en äldre transformatorstation eller något liknande. Det faktum att en elledning tidigare löpt över platsen och att en elstolpe placerats i omedelbar närhet till husgrunden förstärker möjligen tolkningen. Om det rör sig om en byggnad relaterad till elledningen är det troligen inte denna byggnad som syns på Generalstabskartan från 1908.

Enstaka härdar i närheten av gravar har i många fall tolkats som spår av aktiviteter relaterade till gravarna. Detta är en tolkning som skulle kunna stämma in på den yngre av härdarna (103) i relation till stensättningarna L2016:2599, L2016:2598 och L2013:8137 som troligen är äldre än gravarna inom L2016:3111. Dateringen till romersk järnålder stämmer väl överens med dateringarna för de två boplatsoverrådena L2024:2972 och L2024:2973 söder om föreliggande förundersökningsområde (Wändesjö 2024) samt med härden väster om Europaväg 4, L2024:3222 (Beckman-Thoor 2024).

Samma tolkning kan svårligen appliceras på den äldre härden (105). I stället går tankarna till de tidigare beskrivna fynden av stenyxor som gjorts i närområdet (se kapitlet *Topografi och förnlämningsmiljö*). Som tidigare beskrivits låg förundersökningsområdet på ett näs i det som senare blev Kyrksjön. Den äldre härden låg cirka 25 meter över havet i en söder-sluttning och bör ha legat mycket strandnära under senneolitikum. Detta indikerar att det här möjligen kan finnas lämningar efter en neolitisk–äldre brons-åldersboplats. Det är troligt att fler lämningar av boplatsskikt finns på platsen och utanför under-sökningsområdet.

Vedartsanalys och makrofossilanalys av det insamlade materialet från lämningarna visar att materialet som använts som bränsle troligen är så kallad död ved, fallved som samlats för att användas som bränsle. Avsaknaden av hushållsavfall som sädeskorn och ogräs tyder på att det undersökta området inte utgör någon central del av en boplats. Det skulle i så fall kunna handla om aktiviteter i utkanten av ett boplatssområde eller enstaka händelser i utmarker.

VETENSKAPLIG OCH PEDAGOGISK POTENTIAL

Förundersökningen i Österby är en liten bit i ett stort pussel. Den vetenskapliga och pedagogiska potentialen som går att utvinna ur undersökningen beror på vilka frågor man ställer till materialet och hur resultatet inkorporeras i den vetenskapliga diskursen. Med tanke på att boplatsslämningarna öster om gravfält L2016:3111 var sporadiska, samt att schakten

lades relativt tätt i den planerade arbetsvägen, är det inte sannolikt att vidare undersökning, inom arbetsvägen, skulle ge mer relevant kunskap. Om däremot ett större område i anslutning till arbetsvägen skulle komma att undersökas, finns en större möjlighet att utvinna ett högre vetenskapligt värde.

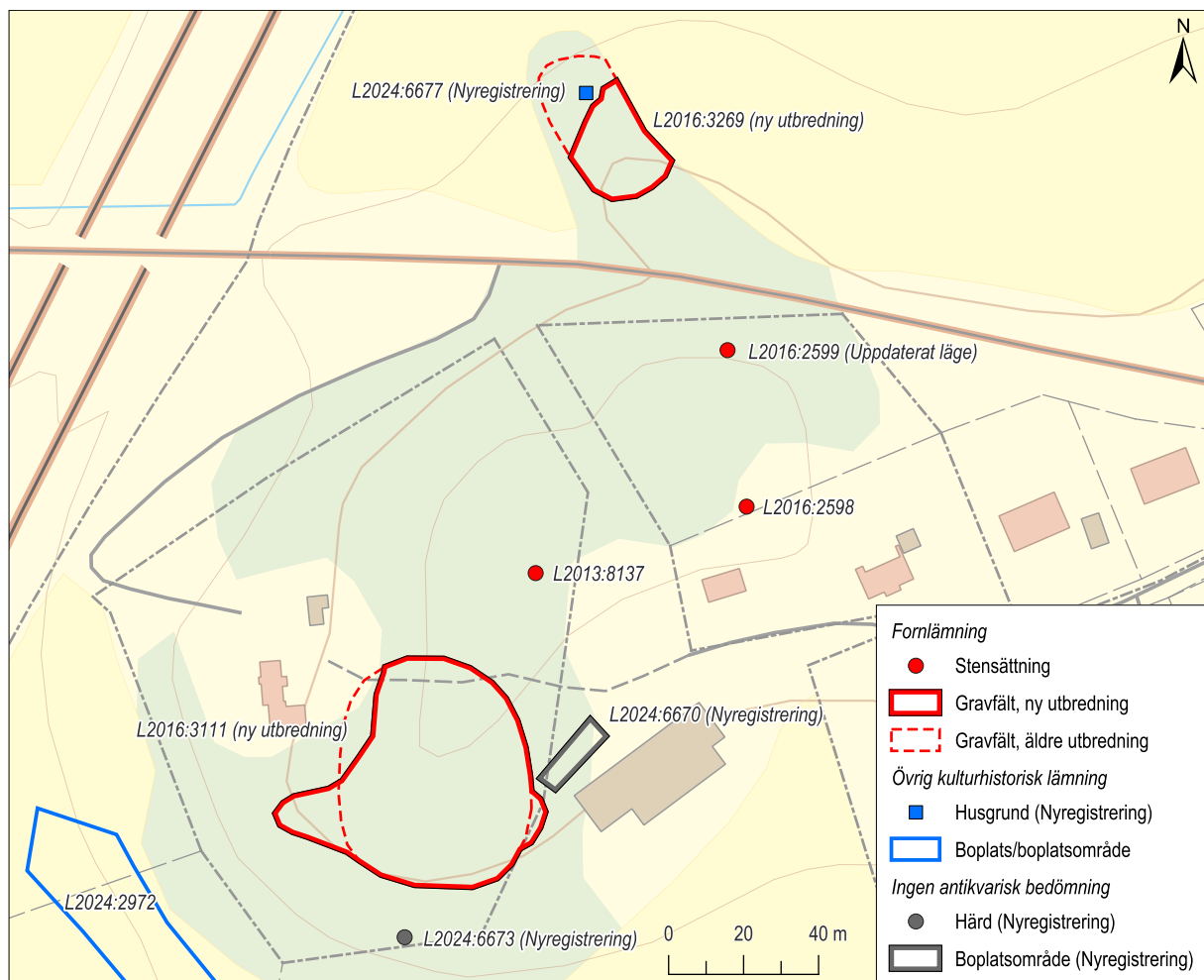
REGISTRERINGAR OCH ÄNDRINGAR I KULTURMILJÖREGISTRET

I Kulturmiljöregistret (KMR) beskrivs gravfältet L2016:3269 som osäkert, och ska enligt uppgift bestå av "...ca 5 fornlämningar. Dessa utgöres av 4 runda stensättningar och 1 rektangulär stensättning." (Kulturmiljöregistret, Riksantikvarieämbetet). I och med att förundersökningen visat att den firsidiga stensättningen i realiteten utgör en syllstensgrund från

historisk tid, sjunker antalet fornlämningar till cirka fyra. Vid förundersökningen var det mycket svårt att okulärt identifiera någon säker fornlämning på platsen över huvud taget, men i samråd med Länsstyrelsen beslutades att fornlämningsstatus kvarstår. För denna och övriga ändringar samt nyregistreringar i Kulturmiljöregistret, se figur 13 och 14.

Lämningsnr (KMR)	Lämningstyp	Tidigare antikvarisk bedömning	Ny antikvarisk bedömning	Undersökningsstatus	Beskrivning av lämning
L2024:6677	Husgrund, historisk tid		Övrig kulturhistorisk lämning	Ej undersökt	Husgrund med syllstenar i blandad storlek mellan 0,2–0,6 m stora. Både skarpkantade och rundade stenar. Förekomst av tegelfragment innanför syllstenarna.
2024:6673	Härd		Ingen antikvarisk bedömning	Helt undersökt	Härdgrop med mycket skärvsten, enstaka skörbrända stenar samt en del kol i botten. Marken under eldpåverkad.
2024:6670	Boplatsoområde		Ingen antikvarisk bedömning	Helt undersökt	Boplatsoområde, bestående av två lämningar. 1: Härd, Oval, grund härd med en del kol och några få skärviga stenar. 2: Möjlig nedgrävning eller stolphål, rundat oval, med ca 15 stenar synliga i ytan i storlek 0,07–0,35 meter. I ytan fyllning av grå lerig silt. Ingen tydlig nedgrävningskant. Flackt skålformad botten, otydlig mot omkringliggande material. Centralt i sektion mot väster finns en ansamling av mindre stenar i storlek ca 0,1 meter.
2016:3269	Gravfält	Fornlämning	Fornlämning	Delundersökt	Gravfält (?) 30x10 m (NNV–SSÖ), bestående av ca 4 runda osäkra stensättningar. Dessa är 4–6 m i diameter och 0,2–0,4 höga (1 är höglignande). Övertorvade med i ytan enstaka stenar, 0,2–0,3 meter stora. Samtliga är osäkra fornlämningar.
L2016:3111	Gravfält	Fornlämning	Fornlämning	Ej undersökt	Gravfält, 60x70 m (N–S) bestående av ca 21 runda stensättningar, 5–7 m diam och 0,2–0,5 m h (i allmänhet 0,3–0,4 m). Övertorvade med i ytan synliga stenar, i allmänhet 0,2–0,4 m st. Den tydligaste på krönet, närmast vägen, har 0,4–0,6 m st stenar och i hörnen (?), 1–2 m st stenar, möjligen utgörande hörnstenar i en kvadratisk stensättning, 6x6 m (NNÖ–SSV) och 0,5 m h. Vid en arkeologisk förundersökning 2024 påträffades ytterligare en stensättning och antalet stensättningar ökade från ca 20 till ca 21.

Figur 13. Nyregistreringar och ändringar i Kulturmiljöregistret.



Figur 14. Nyregistreringar och ändringar i KMR mot bakgrund av Fastighetskartan. Skala 1:2 000.

REFERENSER

Litteratur

BECKMAN-THOOR. 2024. *Två härdar i Hölö. Arkeologisk utredning. Österby 6:2 m.fl. Hölö socken, Södertälje kommun, Södermanland. Fornlämningarna L2024:3221, L2024:3222. Kraka kulturmiljö, rapport 2024:6*

BECKMAN-THOOR, K. FÄRJARE, A. 2015. *Ostlänken. Delen Gerstabergr i Järna till länsgränsen i Tullgarn. Ytterjärna, Överjärna och Hölö socknar, Södertälje kommun, Södermanland. Arkeologisk utredning etapp 1. Kraka kulturmiljö/Eldrun arkeologi & landskap. Rapport 2015:1.*

RUNESSON, H. KIHLESTEDT, B. 2017. *Ostlänken Skillebyån–Kyrksjön Arkeologisk utredning etapp 2 Tösta 3:1 m.fl. Hölö socken Södertälje kommun Stockholms län Södermanland. Stiftelsen Kulturmiljövård Rapport 2017:64*

WÄNDESJÖ, J. 2024. *Boplatser och en bytomt öster om Hölö. Södermanland Stockholms län Södertälje kommun Fastigheter Edeby 1:41 m.f. UA rapport 2024/13*

Digitala källor

KULTURMILJÖREGISTRET (KMR)
Riksantikvarieämbetets söktjänst (Fornsök) med alla kända registrerade fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar i Sverige
<https://app.raa.se/open/fornsok/>

STATENS HISTORISKA MUSEER, SÖK I SAMLINGARNA
Plats: Österby, Hölö socken, Södertälje kommun, Stockholms län
Fnr 1075789_HST
Sökdatum: 2025-01-07
<https://samlingar.shm.se/object/AEBB9FF7-EDFD-4E43-9EBD-8659902DD71B>

Arkiv

ANTIKVARISK-TOPOGRAFISKT ARKIV, ATA
Hölö socken, Österby
Dnr: 5612/82; 4126/79; 004600
(Vitterhetsakademien)

Äldre kartor

Lantmäterimyndighetens arkiv (REG)
ÖSTERBY I:I M.FL. STORSKIFTE 1802
Hölö socken, Stockholms län
Aktbeteckning: 01-höl-82

ÖSTERBY I:I M.FL. LAGA SKIFTE 1855
Hölö socken, Stockholms län
Artbeteckning: 01-höl-126

Rikets allmänna kartverks arkiv (RAK)
GENERALSTABSKARTAN 1908
Trosa, 67-1
Stockholms län
Rak-id: J243-67-1

EKONOMISKA KARTAN 1960
Hölö, 9I8a60
Rak-id: J133-9I8a60

BILAGA 1. SCHAKT

Schakt-nr	Typ	Area (m²)	Djup (m)	Beskrivning	Kontext	Lämnings-nr (KMR)
1	Schakt med indikation	29,39	0,2	Grå siltigt grus, inslag av natursten och tegel. Kontext 101,syllstensgrund	101	2024:6677
2	Schakt utan indikation	11,75	0,1	Schakt i västlig sluttning. Siltig morän med enstaka småstenar.		
3	Schakt utan indikation	4,6	0,35	Gråbrun siltig grusig matjord. Kompakt. Något lerigt i botten.		
4	Schakt utan indikation	5,46	0,3	Gråbrun siltig grusig matjord. Fynd av tjock ståltråd. Något stenigt.		
5	Schakt utan indikation	4,46	0,4	Gråbrun siltig grusig matjord. Kompakt. Något lerigt.		
6	Schakt utan indikation	4,72	0,3	Lerig morän med grästorv.		
7	Schakt utan indikation	4,14	0,2	Siltig morän med grästorv. I schaktets botten framträdde berghäll.		
8	Schakt utan indikation	6,8	0,2	Siltig morän med enstaka stenar ca 0,1-0,2 m stora. Schaktet grävdes i brant västsluttning.		
9	Schakt utan indikation	6,81	0,4	Grå grusig siltig och lerig matjord. Bitvis stenigt. Troligen uppkast från när diket anlades.		
10	Schakt utan indikation	4,45	0,35	Grå siltig och lerig matjord. Inslag av natursten.		
11	Schakt utan indikation	4,26	0,3	Stenig och grusig morän med grästorv.		
12	Schakt utan indikation	14,52	0,2	Stenig, grusig och sandig morän med grästorv. Ett flertal stora stenar upp till 0,6 m stora.		
13	Schakt utan indikation	8,84	0,6	Grå grusig silt med inslag av lera. Bitvis mycket stenigt med stenar upp till ca 0,4 m. Underst steril mark.		
14	Schakt utan indikation	5,08	0,3	Grusig silt. Mycket stenigt med stenar upp till ca 0,4 m stora. Under steril mark.		
15	Schakt utan indikation	21,7	0,2	Grå siltig matjord med mycket rötter och sten, från ca 0,07 meter upp till 0,9 meter stora. De större stenarna ligger i en slänt som sluttar mot SV. Troligen ändmorän.		
16	Schakt utan indikation	6,23	0,35	Lerig morän, relativt stenfritt under grästorv.		
17	Schakt utan indikation	6,33	0,3	Lerig morän med ett flertal stenar upp till ca 0,6 m stora under grästorv.		
18	Schakt utan indikation	7,38	0,3	Gråbrun siltig lerig matjord. Grusigt och småstenigt. Morän.		
19	Schakt utan indikation	17,64	0,3	Lerig morän under grästorv.		
20	Schakt med indikation	34,46	0,3	Grästorv och silt på berghäll. Stensättning L2016:2599		2016:2599
21	Schakt utan indikation	8,58	0,2	Grusig och siltig morän med enstaka stenar ca 0,2-0,5 m stora.		
22	Schakt utan indikation	4,78	0,2	Siltig och grusig morän med ett fåtal stenar ca 0,2-0,4 m stora.		
23	Schakt utan indikation	3,99	0,2	Siltig morän med ett fåtal stenar ca 0,2-0,0,8 m stora. Täckt av mossor och grästorv.		
24	Schakt utan indikation	4,04	0,1	Siltig och grusig morän med ett fåtal stenar ca 0,2-0,4 m stora.		
25	Schakt utan indikation	5,78	0,2	Övertorvad silt.		

Bilaga 1. Schakt, forts.

Schakt-nr	Typ	Area (m²)	Djup (m)	Beskrivning	Kontext	Lämnings-nr (KMR)
26	Schakt utan indikation	7,83	0,4	Siltig morän med enstaka stenar omkring 0,5 m stora. Delvis framkom berghäll i botten.		
27	Schakt utan indikation	18,05	0,2	Siltig och delvis grusig morän samt ett stort antal stenar omkring 0,15-0,1,0 m stora.		
28	Schakt utan indikation	3,77	0,2	Övertorvad morän i schaktets Ö del och berghäll i V delen.		
29	Schakt med indikation	5,96	0,3	Grästorv över makadam och lera i botten.	103	2024:6670
30	Schakt utan indikation	6,74	0,4	Grästorv över makadam och lera samt markfasta stenar i botten.		
31	Schakt med indikation	12,79	0,5	Schaktdjup från 0,1-0,5. Schaktet lades där en möjlig grav noterats men det visade sig bestå av uppkastade jordmassor. Under dessa framkom en möjlig nedgrävning (104) i norra hörnet. Schaktet utvidgades mot öster och där påträffades tegel, något slags klinkerplattor av bergart, skärnsten och grus. Raseringsmassor?	104	2024:6670
32	Schakt utan indikation	13,82	0,3	Grästorv över siltig morän med främst småsten samt en större markfast sten ca 1 m stor.		
33	Schakt utan indikation	6,02	0,2	Grästorv över siltig morän.		
34	Schakt utan indikation	8,37	0,3	Grästorv över siltig morän med flera markfasta stenar ca 0,3-1,0 m stora.		
35	Schakt utan indikation	7,78	0,3	Under grästorven grå lerig silt med inslag av grus och sten, upp till 0,6 meter, några markfasta. En sträng av stenar centralt tolkas som natur.		
36	Schakt utan indikation	4,31	0,1	Under grästorven morän med siltig grå matjord och sten upp till ca 0,5 m, de största markfasta.		
37	Schakt utan indikation	2,12	0,15	Under grästorven grå matjord och en sten i st ca 0,4 meter. Under är steril mark.		
38	Schakt utan indikation	7,13	0,2	Grästorv över siltig morän med enstaka små stenar ca 0,1-0,2 m stora.	105	2024:6673
39	Schakt med indikation	13,56	0,3	Grästorv över siltig morän.		
40	Schakt utan indikation	4,76	0,3	Grästorv över siltig morän.		
41	Schakt utan indikation	2,63	0,3	Grästorv över siltig morän.		
42	Schakt utan indikation	6,83	0,3	Under grästorven är grå siltig matjord med inslag av stenar upp till ca 0,4 meter stora, en del markfasta.		
43	Schakt utan indikation	4,72	0,4	Grästorv på gråbrun lerig och siltig matjord och nästan helt stenfritt.		
44	Schakt utan indikation	11,15	0,2	Grästorv över siltig morän med stora mängder sten ca 0,1-0,3 m stora. Schaktet grävdes i sydslutning.		
45	Schakt utan indikation	4,63	0,3	Grästorv över siltig morän med en stor mängd stenar ca 0,1-0,7 m stora. Schaktet grävdes i sydslutning.		
46	Schakt utan indikation	6,57	0,2	Grästorv över siltig och grusig morän med en stor mängd sten ca 0,05-0,3 m stora. Schaktet grävdes i sydslutning.	106	2016:3111
47	Schakt med indikation	47,39	0,3	Grästorv och därunder en stensättning (106). I övrigt grå siltig och lerig matjord med natursten/morän.		
48	Schakt utan indikation	6,51	0,2	Grästorv och därunder matjord på berghäll.		
49	Schakt utan indikation	10,26	0,3	Siltig morän under grästorv. Schaktet grävdes i sydslutning.		

Bilaga 1. Schakt, forts.

Schakt-nr	Typ	Area (m²)	Djup (m)	Beskrivning	Kontext	Lämnings-nr (KMR)
50	Schakt utan indikation	5,02	0,3	Under grästorven siltig gråbrun matjord och därunder morän och markfasta stenar upp till en storlek av ca 0,7 meter.		
51	Schakt utan indikation	8,26	0,3	Sandig morän under grästorv.		
52	Schakt utan indikation	9,14	0,3	Siltig morän under grästorv.		
53	Schakt utan indikation	3,18	0,3	Grästorv, därunder brun siltig matjord med grus och sten upp till ca 0,4 meter i storlek, några markfasta.		
54	Schakt utan indikation	4,65	0,3	Siltig morän täckt av grästorv.		
55	Schakt utan indikation	9,27	0,25	Grästorv över brun siltig och stenig matjord, stenar 0,07-1,0 meter ca, varav de två största markfasta. Under detta lerig och stenig morän.		
56	Schakt utan indikation	4,92	0,3	Grästorv över brun siltig och stenig matjord, därunder lerigare matjord med sten, vissa skärviga, i storlek ca 0,07-0,2 meter. Under detta morän.		
57	Schakt utan indikation	6,56	0,3	Grästorv över gråbrun siltig matjord. Ett fåtal stenar i storlek ca 0,07-0,3 meter. Under detta morän.		
58	Schakt utan indikation	7,71	0,4	Siltig morän under grästorv.		
59	Schakt utan indikation	3,57	0,5	Grästorv över brun matjord, något siltig. Därunder steril mark, stenfritt.		

BILAGA 2. KONTEXTER

Kontext-nr	Typ	Storlek (m)	Diameter (m)	Höjd/djup (m)	Beskrivning	Schakt	Lämnings-nr (KMR)
101	Konstruktion, husgrund	6x5			Husgrund med syllstenar i blandad storlek, mellan 0,2–0,6 m stora. Både skarpkantade och rundade stenar. Förekomst av tegelfragment innanför syllstenarna.	1	2024:6677
103	Härd	1,2x0,8		0,1	Oval, grund härd med en del kol och några få skärviga stenar.	29	2024:6670
104	Nedgrävning	1,0x0,68		0,2	Möjlig nedgrävning eller stolphål, rundat oval, med ca 15 stenar synliga i ytan i storlek 0,07–0,35 meter. Två stenar i norr är osäkert om de tillhör den annars cirkelrunda konstruktionen, som utan dessa mäter 0,68 m i diameter. I ytan fyllning av grå lerig silt. Ingen tydlig nedgrävningskant. Flackt skålformad botten, otydlig mot omkringliggande material. Centralt i sektion mot väster finns en ansamling av mindre stenar i storlek ca 0,1 meter.	31	2024:6670
105	Härd	0,7x0,55		0,13	Härd med mycket skärvsten, enstaka skörbrända stenar samt en del kol i botten. Marken under eldpåverkad.	39	2024:6673
106	Konstruktion, stensättning				Ovalt rundad stensättning under grästorv, bestående av stenar i storlek ca 0,2–1,0 meter. I S–SV två mindre utskjutande partier varav den i söder möjligen kan utgöra en sydvästport. Fynd av obränt djurben (revben) vid rensning.	47	2016:3111

BILAGA 3. ¹⁴C-ANALYS

International Chemical Analysis Inc. (ICA)

Resultat (februari 2025)

Kontexter:

- 103 – Hård
- 105 – Hård

ICA ID	Submitter ID	Material Type	Pretreatment	Conventional Age	Calibrated Age
14C-9378	3771:103:59	Charcoal	AAA	1910 +/- 30 BP	Cal 20 - 220 AD
14C-9379	3771-105:66	Charcoal	AAA	3580 +/- 30 BP	Cal 2030 - 1870 BC (90.9%) Cal 1850 - 1820 BC (3.4%) Cal 1800 - 1780 BC (1.1 %)

- Calibrated ages are attained using INTCAL20.
- Unless otherwise stated, 2 sigma calibration (95% probability) is used.
- Conventional ages are given in BP (BP=Before Present, 1950 AD), and have been corrected for fractionation using the delta C13.



Rapporter från Arkeologikonsult 2025:3771